

คู่มือที่16

การใช้หญ้าแฝกพันธุ์สงขลา 3 เพื่อขึ้นรูปผลิตภัณฑ์

จัดทำและเผยแพร่โดย

งานส่งเสริมอุตสาหกรรม

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

คำนำ

หญ้าแฝกเป็นพืชมหัศจรรย์ที่ในหลวงทรงปลูกเพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำทุกส่วนของต้นหญ้าแฝกใช้ประโยชน์ได้หลากหลายโดยเฉพาะปลูกเพื่อปรับสภาพดินเปรี้ยวให้สามารถปลูกพืชและเจริญเติบโตได้ดี ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง อันเนื่องมาจากพระราชดำริได้ส่งเสริมให้ราษฎรบ้านเกษตร-ปศุสัตว์มูโนะปลูกหญ้าแฝกเพื่อปรับปรุงบำรุงดินเปรี้ยวในไร่นาสวนผสมจนประสบผลสำเร็จ และได้ใช้ประโยชน์จากใบหญ้าแฝกสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยสานผลิตภัณฑ์ จำหน่ายเสริมรายได้ นอกภาคเกษตร การใช้ใบหญ้าแฝกทำงานหัตถกรรมควบคู่กับการปลูกเพื่อปรับปรุงดินในพื้นที่ เป็นการใช้ทรัพยากรอย่างรู้ค่า นี่เป็นส่วนหนึ่งในพระราชดำริให้ราษฎรใช้ชีวิตอย่างพอเพียง

อย่างไรก็ตาม แม้ปัจจุบันการใช้ประโยชน์หญ้าแฝกจะขยายตัว ไปในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ แต่การทำผลิตภัณฑ์จากหญ้าแฝกก็ยังมีน้อย ความต้องการใช้ผลิตภัณฑ์จากหญ้าแฝกยังมีมาก คู่มือเล่มนี้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้สนใจเรียนรู้ สามารถทำผลิตภัณฑ์หญ้าแฝกเพื่อเป็นอาชีพเสริมได้

สารบัญ

	หน้า
ความสำคัญสำหรับการใช้หญ้าแฝกสานผลิตภัณฑ์	4
วิธีการใช้ใบหญ้าแฝกทำผลิตภัณฑ์	6
ความเหมาะสมและการใช้ใบหญ้าแฝก	8
วิธีเก็บเกี่ยวใบหญ้าแฝก	9
เตรียมวัสดุ	11
วิธีทำหุ่นโฟม	11
วิธีสานผลิตภัณฑ์	12
แม่ลายถักสาน	14
ผลตอบแทนทางด้านเศรษฐกิจ	17
สถานที่ติดต่อ	17
บรรณานุกรม	18

ความสำคัญสำหรับการใช้หญ้าแฝกสานผลิตภัณฑ์

หญ้าแฝกเป็นที่รู้จักกันว่าปลูกเพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำ หญ้าแฝกมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ แฝกลุ่มและแฝกตอน ในประเทศไทยปลูกหญ้าแฝกได้ประมาณ 10 สายพันธุ์ ในแต่ละสายพันธุ์เหมาะที่จะปลูกตามลักษณะพื้นที่ เช่น

1. ดินทราย ปลูกสายพันธุ์นครสวรรค์, กำแพงเพชร1, กำแพงเพชร2, สงขลา3, ร้อยเอ็ด, ราชบุรี
2. ดินร่วนเหนียว ปลูกสายพันธุ์เลย, นครสวรรค์, กำแพงเพชร1, ราชบุรี, ประจวบคีรีขันธ์, สุราษฎร์ธานี, สงขลา3
3. ดินลูกรัง ปลูกสายพันธุ์เลย, ประจวบคีรีขันธ์, ศรีลังกา, กำแพงเพชร2, สุราษฎร์ธานี, สงขลา3
4. ดินเปรี้ยว ปลูกสายพันธุ์ สุราษฎร์ธานี, สงขลา3

แต่ละสายพันธุ์จะมีลักษณะของใบแตกต่างกัน ซึ่งคุณสมบัติของใบหญ้าแฝกที่เหมาะสมจะนำมาสานขึ้นรูปผลิตภัณฑ์ ควรจะมีความคมน้อย เหนียวนุ่ม สีขาวนวล เมื่อแห้งย้อมติดสีได้ดี การใช้หญ้าแฝกพันธุ์สงขลา3 สานขึ้นรูป ทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ได้

มีความแข็งแรง ทนทาน และสามารถสานเป็นผลิตภัณฑ์ที่ใหญ่ (สูง 1.5 เมตร) ได้ โดยไม่ต้องมีโครงสร้างเสริม และเหมาะที่จะทำเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆตามจินตนาการ มรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นการสานผลิตภัณฑ์หญ้าแฝกสามารถเป็นอาชีพเสริมสำหรับ ราษฎรและเยาวชนที่สนใจได้

วิธีใช้ใบหญ้าแฝกทำผลิตภัณฑ์

1. การขึ้นรูปโดยติดแฝกที่บนพื้นฐาน เป็นผลิตภัณฑ์ระดับบ้าน, โคมไฟ, ที่แขวนพวงกุญแจ อื่นๆ ตามจินตนาการ

2. การติดแฝกกับบนโครงสร้างกระดาษหรือโฟม เป็นผลิตภัณฑ์ตามจินตนาการประดับตกแต่งบ้าน

3. การสานพันหุ้มบนโครงสร้าง เป็นผลิตภัณฑ์ระดับบ้าน, แจกัน, โคมไฟ, ตะกร้า

4. การนำมาเกลียว(ควั่น)เป็นเชือก แล้วถักตามแม่ลายสานเป็นผลิตภัณฑ์ กระเป๋า, โต๊ะ, เก้าอี้, โคมไฟ

5. การนำมาสานขึ้นรูป บนหุ่นโฟม เป็นผลิตภัณฑ์กล่องเอนกประสงค์, ถาด, กระดาษ, กระปุก, กระเป๋า, และอื่นๆ ตามจินตนาการ

6. การนำมาตัดหรือบดเป็นชิ้นเล็กๆผสมกับสารเคมีและกาว อัดด้วยเครื่องเป็นแผ่น นำไปทำเฟอร์นิเจอร์ หรือใช้แทนไม้อัด

ความเหมาะสมและการใช้ใบหญ้าแฝก

อุปสรรคการนำใบหญ้าแฝกมาสาน คือความคมของขอบใบ ทำให้บาดเจ็บและอาจระคายเคืองจนเกิดการอักเสบคันบริเวณผิวหนังสำหรับคนที่แพ้ได้ คุณสมบัติที่ดีของใบหญ้าแฝกพันธุ์สงขลา3 คือ มีความคมน้อยเมื่อแห้งแล้วมีความเหนียวไม่ขาดง่าย เกษตรกรส่วนใหญ่นิยมปลูก จึงมีความเหมาะสมที่สุด ที่จะนำมาใช้สานผลิตภัณฑ์

วิธีเก็บเกี่ยวใบหญ้าแฝก

1. ตัดใบหญ้าแฝกอายุประมาณ 1 – 3 เดือน ตัดให้สูงจากพื้นประมาณ 30 เซนติเมตร ตัดส่วนปลายออกประมาณ 10 เซนติเมตร คัดเลือกสาขใบที่แห้งหรือใบเสียๆออก มัดรวบเป็นกำๆไว้

2. นำไปผึ่งหรือตากแดดจนแห้ง ประมาณ 5 – 7 วัน การคงสภาพสีของหญ้าแฝก ให้นำแฝกไปลวกน้ำร้อนประมาณ 2 นาที นำมาแช่ในน้ำเย็นทันที และตากให้แห้ง

3. การป้องกันเชื้อรา โดยการ
 อบก้ามะถัน นำใบหญ้าแฝกใส่ในภาชนะปิดฝา
 ได้มิดชิดหรือโอ่ง วางใบหญ้าแฝกรอบๆ เว้นตรง
 กลางไว้ วางถาดที่มีถ่านติดไฟ 3 - 5 ก้อน ใส่ผง
 ก้ามะถันประมาณ 2 ช้อนโต๊ะ ลงบนถาดจนเกิด
 การเผาไหม้ควันก้ามะถันลอยขึ้นมา รีบปิดฝาให้
 มิดชิด ทิ้งไว้ 12 - 24 ชั่วโมง

4. การย้อมสี ต้มน้ำประมาณ 10 ลิตร ใส่สีย้อมกก ความเข้มข้นของ
 สีตามต้องการ เติมเกลือแกง 1 ช้อนโต๊ะ เติมน้ำส้มสายชูครึ่งแก้ว นำใบหญ้าแฝก
 ที่แช่น้ำพอเปียกลงย้อม ประมาณ 30 นาที หรือนานกว่าถ้าต้องการสีที่เข้มขึ้น
 นำมาล้างน้ำเย็นประมาณ 3 - 4 ครั้ง แล้วผึ่งลมหรือตากแดดจนแห้ง หญ้าแฝกที่
 ย้อมแล้วไม่ต้องอบก้ามะถันอีก

เตรียมวัสดุ

1. เส้นหญ้าแฝก คัดเลือกขนาดของเส้นให้ใกล้เคียงกัน กรีดขอบใบที่คมออกโดยใช้เข็มหมุด
2. หุ่นโฟมแบบต่างๆ
3. กรรไกรหรือคัตเตอร์
4. เข็มหมุดและเข็มใหญ่
5. สายวัด
6. กระบอกฉีดยา
7. เล็กซ์เกอร์

วิธีทำหุ่นโฟม

1. นำโฟมชนิดหนา มาตัด โดยวัดขนาดตามรูปทรงที่ต้องการ ถ้าแบบมีขนาดใหญ่ ใช้กาวลาเท็กซ์ติดโฟมประกบก้นหลายชั้นจนได้ขนาดตามต้องการ

2. เหลาโฟมให้ได้ตามขนาดที่ต้องการ โดยค่อยๆ ใช้มีดคัตเตอร์ตัดส่วนเกินออก ส่วนที่กลมมนเหลาให้กลม

3. ใช้กระดาษทรายเบอร์ละเอียดค่อยๆ ขัดส่วนที่ยังไม่เรียบ จนได้ขนาดตามต้องการ

4. ตัดกระดาดขาวเทาหุ้มโพม ให้กระดาดพอดีกับ
หุ้ม โดยหุ้มทุกด้าน ที่เป็นทรงกลมควรขีดเส้นแบ่ง
ให้เห็นจุดกึ่งกลางของหุ้มโพมด้วย
5. ตีเทพกาวสีน้ำตาลหุ้มกระดาดอีกชั้น ค่อยๆติด
ไปที่ละด้านจนเรียบ

วิธีสานผลิตภัณฑ์

1. นำเส้นแฝก ไปจุ่มน้ำพอเปียก แล้ว

กรีดขอบใบเอวคมแฝกออกห่อกระดาด

หนังสือพิมพ์ไว้ เพื่อให้เส้นแฝกคงความชื้น เพราะ

เส้นแฝกที่ชื้นจะมีความนุ่มเหนียว สานง่าย เวลาสานควรฉีดพ่นน้ำเป็นระยะๆ

เพื่อให้เส้นแฝกนุ่ม หากแห้งเกินไปเส้นแฝกจะแข็งและสานยาก

2. นำเส้นแฝกมาวางสานเป็นเส้นยืน บนกึ่งกลางหุ้มโพม ปักยึดไว้ด้วยเข็ม
หมุด เป็นการเริ่มสานจากส่วนล่างหรือก้นตะกร้า

3. นำเส้นแฝกมาถักสานตามแม่ลายขัด บนเส้นยืนวนไปตามรูปแบบของหุ่น โฟม โดยจะมีเส้นที่ถักสองเส้นขัดกัน วนไปบนเส้นยืนหรือเส้นหลัก ถ้าชิ้นงานกว้าง ออก ให้นำเส้นยืนมาเสริม โดยปักยึดด้วยเข็มหมุด เพื่อความเหมาะสมเส้นยืนควร ห่างกันประมาณ 0.3 - 0.5 เซนติเมตร หากกว้างกว่านั้น ควรนำเส้นแฝกมาเสริมทุก ครั้ง ถักสานไปเรื่อยๆ จนได้ขนาดที่ต้องการ

4. วัดขนาดชิ้นงานให้มีขนาดพอดีแล้วถักส่วนที่เป็นขอบของชิ้นงาน เก็บขอบให้เรียบร้อยโดยพับเส้น กลับมาที่เส้นหลัก

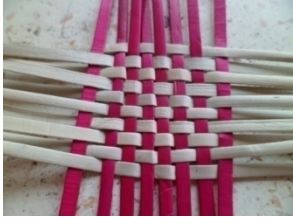

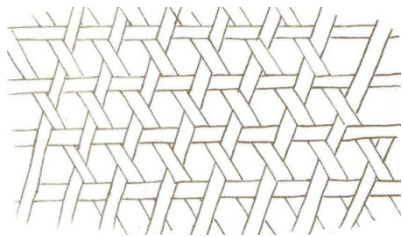
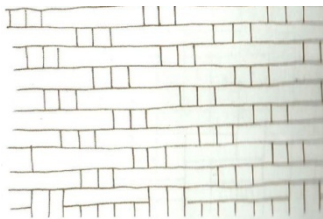
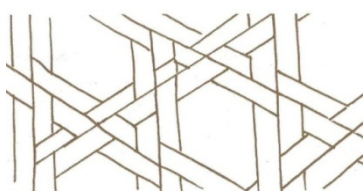
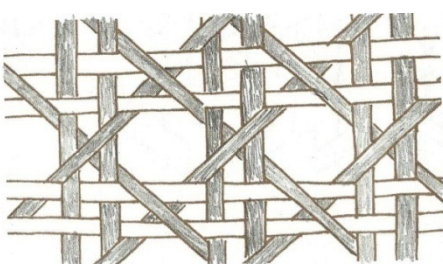
5. ตัดส่วนที่เหลือออกให้ชิดกับชิ้นงาน ผึงลมหรือตากแดดให้แห้ง ถอดออกจากหุ่นโฟม แล้วทาแล็กเกอร์

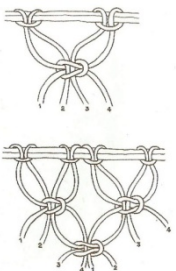
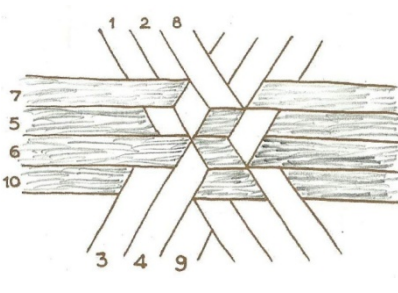
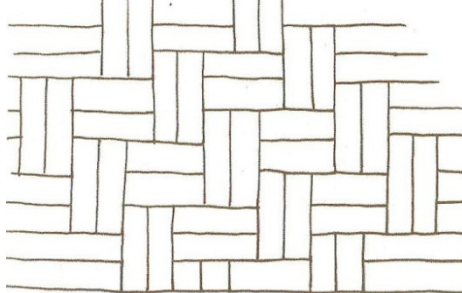

แม่ลายถักสาน

วิธีการถักสานขึ้นรูปผลิตภัณฑ์ เป็นเอกลักษณ์เฉพาะในท้องถิ่นภาคใต้ แม่ลายที่ใช้สาน เช่น

ลาย	รูปแบบ
1. ลายขัด เป็นการขัดกันแบบ ยก 1 เส้น ข่ม 1 เส้น สลับกันไป	
2. ลายสอง เป็นการขัดกันแบบ ยก 2 เส้น ข่ม 2 เส้นตลอดชิ้นงาน	
3. ลายสาม เป็นการขัดกันแบบ ยก 3 เส้น ข่ม 3 เส้นตลอดชิ้นงาน	

ลาย	รูปแบบ
4. ลายหลัว เป็นการขัดกันแบบ ไชว์ แนวทแยงตลอดชิ้นงาน	
5. ลายขอ เป็นการขัดกันแบบ ยก 1 ช่ม 1 สลับกันไปตามแถวแต่ละแถวตลอด ชิ้นงาน	
6. ลายฉลุเกร็ดเต่า เป็นการขัดกัน แบบไชว์ทะแยงสองเส้นตลอดชิ้นงาน	
7. ลายดอกจันทร์ เป็นการขัดกันแบบ ไชว์ทแยงรวมกับลายขัดตลอดชิ้นงาน	

ลาย	รูปแบบ
8. ลายดอกพิกุล เป็นการควั่นเกลียว ก่อนแล้วผูกถักเป็นดอกพิกุลขึ้นรูปไป ตามต้องการ	
9. ลายบัว เป็นการขัดกันแบบไขว้ทะ แยงตลอดชิ้นงาน	
10. ลายตีตาล เป็นการขัดกันแบบ ยก 2 ช่ม 2 สลับกันไปคล้ายลายสองตลอด ชิ้นงาน	

ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ

รูปภาพ	ผลิตภัณฑ์ (กว้างxสูง)	ต้นทุน	ราคา ขาย	กำไร	ผลิตได้ (ชิ้น/เดือน)	กำไรสุทธิ
	กระปุกเล็ก ขนาด 3x2 นิ้ว	10	25	15	60	900
	กล่องทึชชุกลม ขนาด 4.8x4.2 นิ้ว	30	90	60	20	1,200
	กระปุกใหญ่ ขนาด 4.5x3.5 นิ้ว	30	80	50	20	1,000
	กระจาดใหญ่ ขนาด 10x4 นิ้ว	50	100	50	15	750
	กระจาดกลาง ขนาด 7.5x2.6 นิ้ว	30	60	30	20	600
	กระจาดเล็ก ขนาด 3.8x2 นิ้ว	10	30	20	60	1,200
	ตะกร้าเอนกประสงค์ ขนาด 10x10 นิ้ว	60	320	260	10	2,600

สถานที่ติดต่อ

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
เลขที่ 95 หมู่ 6 ต.กะลุวอเหนือ อ.เมือง จ.นราธิวาส 96000
โทร. 073 - 631033 , 073 - 631038 โทรสาร 073 - 631034
E-mail : cpt_1@ldd.go.th

บรรณานุกรม

หญ้าแฝกกำแพงธรรมชาติที่มีชีวิต

โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ